

# İRAN AÇISINDAN “NORMALLEŞME” VE BAE İLE İLİŞKİLER

“

İbrahim Anlaşması'nın (The Abraham Accord) İsrail ile bu iki Arap ülkesi arasında “barış” tesis edeceği iyimserliğine rağmen, bölgedeki gerginliği artırması ve güvenlik ikilemleri yaratması olasıdır.

”

**Dr. İsmail Sarı**

*Uzman, ORSAM*

**ABD** Başkanı Donald Trump'ın ara buluculuğunda İsrail ile ilişkilerini normalleştirme kararı alan Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Bahreyn 15 Eylül'de Beyaz Saray'da bu yöndeki anlaşmayı törenle imzaladılar. Ancak İbrahim Anlaşması'nın (The Abraham Accord) İsrail ile bu iki Arap ülkesi arasında “barış” tesis edeceği iyimserliğine rağmen, bölgedeki gerginliği artırması ve güvenlik ikilemleri yaratması olasıdır. Çünkü bölgede bir yandan ilişkilerde normalleşme yaşanırken diğer taraftan da bölge ülkeleri arasında güvensizliğin arttığı, yalnız ve dezavantajlı durumda kalmak-



tan endişe duyan tarafların kendisini güvenceye almaya çalıştığı gözlemlenmektedir.

İran tehdidi ve ABD ile girilen anlaşmanın Kuveyt hariç Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) üye devletlerini uzun zamandır İsrail'e yaklaştırdığı bilinmektedir. BAE Dışişleri Bakanı Enver Gargaş, Tahran ile Tel Aviv arasında denge göze-

terek İsrail ile yapılan normalleşme anlaşmasının İran'a yönelik bir mesaj olmadığını ifade etse de BAE-İsrail iş birliğinin bir yönüyle İran'ı hedef aldığı açıktır. Bahreyn İçişleri Bakanı Raşid bin Abdullah el-Halife ise yaptığı açıklamada "İsrail ile ilişkilerin normalleşmesi, İran'dan gelen tehditlerin arttığı bir dönemde ABD ile stratejik ilişkilerimizin gelişmesine de katkı

sağlayacak" diyerek anlaşmanın İran'a yönelik amacını gizlemiştir.

## İran İçin Olası Riskler ve Tehditler

ABD Başkan Trump'ın 13 Ağustos'ta İsrail ve BAE'nin ikili ilişkilerin tamamen normalleştirilmesi için anlaşmaya vardığını duyurmasının ertesi günü, İran Dışişleri Bakanlığı anlaşmayı "stratejik budalalık" ve "BAE'nin Filistin halkını sırtından vurması" olarak kınadı. Aynı gün İran Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani de anlaşmayı "ihanet" olarak nitelendirerek BAE'yi, İsrail'in bölgede bir yer edinmesine izin verirse farklı muamele göreceklere yönünde uyardı. 16 Ağustos'ta İran Genelkurmay Başkanı Muhammed Bakri, İran'ın BAE'ye yönelik politikasının "temelden değişeceğini" ve İslam Cumhuriyeti'nin silahlı kuvvetlerinin artık bu ülkeye farklı şekilde yaklaşacağını belirten sert bir uyarı ile tartışmaya katıldı. Yüksek profilli kınamalar, 1 Eylül'de İran Devrim Rehberi Ali Hamaney'in yaptığı konuşmayla zirveye ulaştı. Hamaney, anlaşmanın sadece Filistin sorununu unutturma değil aynı zamanda İsrail'e bölgede bir dayanak noktası sağlama girişimi olduğunu söyledi.

İran için en kaygısı verici şey Umman, Katar ve Kuveyt'in ABD baskısı altında İsrail ile ilişkilerini normalleştirme yönünde adımlar atması ve bu normalleşmenin İsrail'e Körfez'de alan açması ve gelişen Körfez ülkeleri-İsrail iş birliğinin askerî alanları da kapsamasıdır. Çünkü Abu Dabi ve Manama'nın imzaladığı normalleşme anlaşmaları hem rejim hem de ulusal güvenliklerini tehdit altında







gören BAE, Bahreyn ve Suudi Arabistan'ın İsrail ile daha sağlam bir güvenlik ortaklığı kurmak için çalışmalarına zemin hazırlayabilir. Körfez-İsrail koalisyonu, İran füzelerine karşı gelişmiş erken uyarı sistemleri ve füze savunması için komuta-kontrol ağı oluşturabilir. BAE ve Suudi Arabistan'ın, İran ve vekillerinin tehditleri karşısında İsrail'in Iron-Dome (demir kubbe) füze savunma sistemine ilgi duyduğu bilinmektedir.

Diğer taraftan Abu Dabi'nin İsrail ile kurduğu açık ilişki ona yeni bir silah tedarikçisi sağlayabilir. Ayrıca normalleşme anlaşması BAE'nin ABD'den F-35 savaş uçağı satın almasıyla ilgili mevcut durumu kolaylaştırmasa bile uzun vadede İsrail tarafından potansiyel bir tehdit olarak görülmemeyen BAE'nin daha büyük askerî yetenekler kazanmasına yardımcı olabilir. Elbette İsrail, F-35 örneğinde de görüldüğü gibi bölgedeki askerî-tek-

nolojik üstünlüğünü hiçbir zaman kaybetmek istemeyeceği için burada kastedilen o ölçüde bir askerî yetenek değildir. Fakat mevcut durumda BAE-İsrail iş birliğinin Tahran'ın "kuşatılma" hissini ağırlaştırdığı söylenebilir. Bu da Tahran yönetimini BAE'ye karşı daha agresif hareket etmeye yöneltebilir. İran Genelkurmay Başkanı Bakiri'nin İran'ın BAE'ye yönelik politikasının "temelden değişeceğini" vurgulaması bu açıdan okunabilir. Ancak taraflar birbirlerini "kuşatma" stratejisi ile hareket ettikleri için Tahran'ın mevcut balistik füzeleri ve bölgedeki vekillerinin eylemleri Körfez ülkelerinde var olan İran tarafından "kuşatılma" kaygısını sürdürecektir. Dolayısıyla bunun farkında olan BAE, Tahran ile ilişkileri konusunda ihtiyatlı davranmakta; İran ile İsrail arasında İsrail lehine olmasına rağmen belirli çerçevede denge politikası takip etmektedir. Bu açıdan İsrail, İran'a karşı bir müttefik daha edin-

miş olduğunu düşünse de muhtemelen BAE, İsrail ile İran'ı açık hedef alan askerî angajmana girmeyecektir.

“

Tel Aviv ile Abu Dabi'nin İran'a bakışları yine de farklıdır. Dolayısıyla iki ülkenin İran'a yönelik strateji ve pozisyon farkları, ortak düşmana karşı stratejik bir ittifak yapmalarına engel olduğu gibi BAE ve İsrail, İran ile temelde değişen ilişki biçimlerine sahiptir.

”

### BAE ve İsrail'in İran'a Bakış Farkı

BAE ve İsrail'in İran'ı ortak bir düşman olarak gördükleri, İran'ın Basra Körfezi ve Ortadoğu'daki hegemonyasını önlemek için yıllarca gizlice birlikte çalıştıkları, is-

tihbarat paylaşımı da dâhil askerî ilişkilerini geliştirdikleri bilinmektedir. Ancak Tel Aviv ile Abu Da-bi'nin İran'a bakışları yine de farklıdır. Dolayısıyla iki ülkenin İran'a yönelik strateji ve pozisyon farkları, ortak düşmana karşı stratejik bir ittifak yapmalarına engel olduğu gibi BAE ve İsrail, İran ile temelde değişen ilişki biçimlerine sahiptir. BAE ile İran arasındaki problem, bir dizi bölgesel anlaşmazlıklar hakkındaki karşıt görüşlerden kaynaklanmaktadır. Buna karşılık İsrail ise İran rejimini tüm kötülüklerin kaynağı ve yakın bir varoluşsal tehdit olarak görmektedir. Ayrıca iki ülke İran ile askerî bir çatışmanın üstesinden gelebileceklerine dair farklı inançlara da sahiptir. İsrail'in aksine BAE, başta güç kapasitesi olmak üzere etkili askerî güç ve savunma yeteneklerinden yoksundur. Ayrıca BAE, İran ile askerî bir çatışma durumunda Amerikan yardımına yeteri kadar güvenememektedir. Buna karşılık İsrail ise kendi askerî kapasitesine güvenmekle birlikte Amerikan askerî, siyasi ve ekonomik desteğini tamamen arkasında hissetmektedir.

BAE, İran ile bir çatışmaya hazırlanmanın çok ötesinde Suudi Arabistan ile İran arasındaki askerî bir çatışmanın etkilerinden dahi endişe duymaktadır. Dolayısıyla BAE ve İsrail, İran'ı değişen oranlarda tehdit olarak görmekte ve bu tehdidi sınırlamak için farklı stratejilere yönelmektedirler. İsrail çatışmacı bir yaklaşım benimseyerek askerî güç kullanımını da dâhil olmak üzere İran'ın bölgede nüfuzunu genişletmesini ve nükleer programını engellemek için yoğun siyasi-ekonomik baskı ve yaptırımları desteklemektedir. Öte

yandan BAE, İran'ın saldırganlığını ve hegemonik gücünü sınırlamak için diplomatik yolları teşvik etmekte, ABD'nin "maksimum baskı" kampanyasına destek verse de doğrudan çatışmaya yol açabileceği için sonuçlarından da endişe duymaktadır. Tüm bunlardan hareketle iki ülke arasında imzalan normalleşme anlaşmasından sonra da İsrail-BAE arasında İran'a yönelik askerî iş birliğinin örtük devam etmesi muhtemeldir. Zira bu yönde somut bir gelişme olarak, İsrail ile BAE arasında ayrılıkçı Güney Geçiş Konseyinin (GGK) kontrolü altındaki Yemen adası Sokotra'da ortak istihbarat üssü kurulduğuna dair haberler yer almaktadır.

### **Normalleşme Sürecinde ABD ve Türkiye Faktörü**

BAE-İsrail iş birliğinin sadece İran'ı değil aynı zamanda Türkiye'nin bölgedeki jeopolitik gücünü zayıflatmaya yönelik de olduğu anlaşılmaktadır. İsrail'in sadece İran'ı değil Türkiye'nin de Basra Körfezi'nde yükselişini güvenlik çıkarlarına tehdit olarak görmesi olasıdır. Bilindiği gibi Mısır, Yunanistan, Suudi Arabistan ve Fransa'nın yanı sıra İsrail ve BAE, Türkiye'nin Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'deki jeopolitik gücünü zayıflatma ve Türkiye'yi sınırlandırma hedefini paylaşmaktadır. Ayrıca İran ile ilişkilerinde ihtiyatlı davranan BAE, Türkiye ile ilişkilerinde böyle bir ihtiyat gözetmemektedir. Dolayısıyla Körfez'de Türkiye-İran iş birliğinin bu anlamda artması beklenebilir. Fakat bu iş birliğinin sınırlarını biraz da ABD'nin başkanlık seçimlerindeki sonuçların belirleyeceği söylenebilir. Zira Demokrat Parti'nin başkan adayı Joe

Biden'in ABD başkanı olması durumunda belirli revizyonlarla da olsa İran ile yapılan nükleer anlaşmaya döneceğine kesin gözüyle bakılmaktadır. Bu da ABD'nin Tahran üzerindeki baskıyı hafifletmesine yol açacaktır.

Biden'in ABD başkanı olması durumunda ABD'nin İran politikasındaki değişim ise başta Suudi Arabistan ve BAE olmak üzere Körfez'in birincil endişe kaynağı olarak öncelikli yerini korumaktadır. Ayrıca Biden'in başkanlık koltuğuna oturması durumunda Riyad'ı, Yemen'den çekilmeye zorlayabileceği ifade edilmektedir. Bu durumda İran destekli Husilerin güç kazanması ise muhtemeldir. Riyad için Husilerin Yemen'deki kontrolünü kabul etmek, güney sınırında düşman bir komşu görmek ve Tahran ile uzun süredir devam eden bölgesel rekabetinde bir yenilgi anlamına gelecektir. Biden'in geçen yıl Suudi Krallığı'nı bir "parya" devleti olarak eleştirdiği ve Cemal Kaşıkçı cinayetinde Suudi ajanların Veliht Prens Muhammed Bin Selman'dan emir aldığı ve bu cinayetin cezasını Riyad'a ödetme sözü verdiği hatırlanacak olursa olası başkanlığı Körfez'deki dengelere etki edecektir. Bu dönemde Washington'ın BAE'nin taleplerine daha az duyarlı hâle gelmesi, Suudi Arabistan ile bazı konularda ilişkilerin gerilmesi olasıdır. Durum böyleyken BAE ve Suudi Arabistan'ın İran ile mücadele etme stratejilerinin değişmesi ise muhtemeldir. Sonuçta Biden döneminde BAE, İran'a karşı daha uyumlu olma ve daha az meydan okuma eğiliminde olacaktır. Bu da İsrail ile geliştirdiği ilişkilerin seyrini de etkileyecektir. ■